

Kerkmodel biedt richtlijn voor eenheid in verscheidenheid

EMDEN BIEDT BALANS TUSSEN LANDELIJKE EN PLAATSELIJKE KERK

Aan de basis van de verschillende kerkverbanden die zich op de beginselen van de Reformatie beroepen, ligt de synode van Emden die in 1571 gehouden werd. Alles wat vandaag in ons land gereformeerd, hervormd of protestants heet, gaat daarop terug.

Over wat er daar en sindsdien gebeurd is, valt veel te vertellen, maar heeft Emden 1571 ook een boodschap voor de kerk van 2021? Ik denk zeker dat die vraag bevestigend te beantwoorden is en geef hieronder een paar thema's die de actualiteit van Emden 1571 illustreren.

Eenheid in de leer

Die synode moest in Emden gehouden worden omdat de gereformeerde gemeenten in Nederland vervolgd werden. In die situatie van geloofsvervolgning kwam wat gereformeerd wilde zijn in dat Duitse havenstadje bijeen en daar sloten in feite plaatselijke kerken zich aaneen tot een kerkverband. Basis was de gemeenschappelijke instemming met de Nederlandse Geloofsbelijdenis en het besluit de Heidelbergse Catechismus als stof voor de leerdiensten te gebruiken. Doel van dit komen tot een kerkverband was bepaalde zaken gezamenlijk aan te pakken en

De Grote Kerk van Emden. Tegenwoordig in gebruik als Johannes à Lasco Bibliotheek.

dat gold bijvoorbeeld de opleiding van predikanten maar ook het gezamenlijk waken tegen valse leer.

Er was onder de afgevaardigden verscheidenheid in spiritualiteit en in gebruiken, maar er was eenheid in de leer, zoals dat in Dordt 1618/19 nog eens bevestigd werd. Emden heeft duidelijk gemaakt dat eenheid mogelijk is als er een gezamenlijke basis is en heeft bewezen dat de

leer juist niet per definitie scheiding maakt maar verbindend werkt. Met de leus 'niet de leer maar de Heer' moet je dus bij Emden niet aankomen. Het Nederlandse, gereformeerde kerkverband ontstond niet door een oecumene van het hart en ook niet door eenstemmigheid over thema's en issues, maar doordat ieder zich op de gereformeerde leer als de volstrekt Bijbelse leer vastlegde.

Dat objectieve uitgangspunt biedt vandaag nog steeds de basis voor een constructief gesprek en voor een houding van doorpakken voor allen die zeggen op basis van diezelfde leer kerk te zijn. Als wat daarna allemaal gebeurd is (bijvoorbeeld 1834, 1905, 1944, 1953, 1967) reden tot blijvende scheiding is, betekent dit dat we meer van elkaar eisen dan we in 1571 deden, en dat we opvattingen die niet in de belijdenis terug te vinden zijn in feite boven de belijdenis stellen.

Ik besef zeker dat we niet zomaar terug kunnen achter waar genoemde jaartallen voor staan, maar wanneer binnen de huidige kerkverbanden bij bevestiging van ambtsdragers en bij het afleggen van belijdenis van het geloof niet meer gevraagd wordt dan instemming met de confessie, moeten kerkverbanden onderling ook niet meer van elkaar vragen dan dat.

Kerkorde

Eens was men het in Emden ook daarover dat een kerkorde, kerkrecht en een kerkverband nodig zijn om als kerk gezond te zijn en te blijven. Dat is eigenlijk wel opvallend want de Reformatie had zich juist losgemaakt van een kerkorde en een kerkrecht dat de kerk eeuwenlang omkneld had en voor veel kerkelijke en maatschappelijke ellende gezorgd had. Als Luther op 10 december 1520 de banbul verbrandt, gooit hij de kerkorde er maar meteen bij in. Dat wisten die broeders in Emden ook allemaal. En toch vonden ze dat een kerk die vooruit wil en duurzaam wil zijn een kerkorde nodig heeft.

Dat die kerkorde en die zorg voor

De Grote Kerk (voorzijde).

De Johannes a Lasco Bibliothek in de Grote Kerk. De bibliotheek is ontstaan uit de boekenvoorraad die de hervormer en Emder predikant A Lasco achterliet bij zijn vertrek naar Londen. De bibliotheek onderhoudt momenteel wereldwijd contacten.

gereformeerd kerkrecht ook de kerk in de Nederlanden tot zegen is geweest, maakt de geschiedenis wel duidelijk. Ook trouwens dat verkeerde omgang met kerkrecht en kerkorde tot enorm veel ellende heeft geleid. Dat belang van een kerkorde en goede kennis van hoe gereformeerd kerkrecht in de praktijk gestalte krijgt, is in ieder geval vandaag niet direct terug te zien in hoe kerken hiermee omgaan.

Ik besef dat ik hier een *oratio pro domo* houd, maar ik doe dat wel uit de overtuiging dat kerkrecht van levensbelang voor de kerk is en dat kerkrecht met de sterk veranderende positie van de kerk steeds belangrijker zal worden. Hoe kan het dat er nog maar één hoogleraar kerkrecht in dit land is? In Rotterdam bijvoorbeeld is veel kennis en literatuur, in Kampen is een kerkrechtcentrum met een bekwame specialist, in de reformatische wereld zijn vele juristen met kerkrechtelijke kennis, en toch moeten we als kerkrechtmensen ons best doen gehoord en gezien te worden en dat alleen omdat kerkrecht zo weinig Evangelie-achtig klinkt. Daar hadden ze in Emden geen last van en de kerk in Nederland heeft daar zeer veel vruchten van mogen plukken.

Zaken van kerkorde en kerkrecht zijn geen zaken voor specialisten, maar raken allereerst elk gemeentelid. En dat gemeentelid merkt dat maar al te goed zodra de zaken kerkordelijk niet goed geregeld zijn of niet goed uitgevoerd worden. Emden kan ons wat leren over de waarde van kerkrecht, maar ook hoe je op kerkordelijk gebied vernieuwend bezig kunt zijn zonder wat in de traditie waardevol is gebleken terzijde te stellen.

Dat belang van een kerkorde en goede kennis van hoe gereformeerd kerkrecht in de praktijk gestalte krijgt, is in ieder geval vandaag niet direct terug te zien in hoe kerken hiermee omgaan.

Middelmatige dingen

Bij de Synode van Emden 1571, waar nagedacht werd over hoe de kerk ingericht dient te worden, kwam de vraag op "of alle dingen met de Heilige Schrift bevestigd moeten worden". Daarop werd geantwoord: "Dat die dingen die de consciëntie aangaan, met Gods Woord moeten bevestigd worden, maar die geene die de ordeninge der kerken aangaan of middelmatig zijn, moeten tot zulk een noodzakelijkheid niet gedreven worden."

Ik weet heel goed dat juist "middelmatige dingen" een bron van discussie kunnen zijn. De ene groep zegt "het is middelmatig" dus we doen het niet en de ander zegt "het is middelmatig" en we doen het dus wel, en vervolgens is het verkeerde boel.

Het ging in Emden om verschillen in liturgische gebruiken zoals om drie keer of één keer water bij de doopbediening, of bij het avondmaal om de vraag of een gaande of zittende viering beter is.

Volgens mij zijn er voor ons vandaag geen middelmatige dingen meer. Wij hebben alleen nog dingen die ons onverschillig zijn ("dat je je daar nog druk over maakt") of dingen die voor ons tot kenmerk van het ware geworden zijn (lengte van de preek, kleding en lied-beleid).

Als Emden over middelmatige dingen spreekt, gaat het niet om on-

belangrijke dingen en ook niet over wezenlijke dingen. Emden brengt ons bij de vraag of je elkaar kunt accepteren als je niet over alles gelijk denkt maar wel allen op dezelfde basis staat. In een huwelijk – of in ieder geval in dat van mijn vrouw en mij – denken man en vrouw niet over alles gelijk, maar als de basis voor beiden dezelfde is, maken de verschillen het huwelijk alleen maar boeiend.

Dat geldt in een gemeente, dat geldt in een kerkverband evenzo. Spreken over "middelmatige dingen" betekent echter ook dat ik ermee kan leven als het niet altijd gaat zoals ik wil. Ik wil dit besluit van Emden niet idealiseren maar denk wel als we vandaag echt kerk en christen zouden zijn vanuit wat in 1571 met deze uitspraak bedoeld werd, er in gemeenten en tussen kerken minder gedoe en meer eenheid zou zijn.

Kerkmodel

De Synode van Emden 1571 nam een fascinerende formulering als artikel 1 op:

"Gheen Kercke sal over een ander Kercke, gheen Dienaer des Woorts, gheen Ouderlinck noch Diaken sal d'een over d'ander heerschappie voeren, maar een ijeghelijck sal hen voor alle suspicien, ende aenlockinge om te heerschappen wachten."

Portret van Johannes a Lasco in de Grote Kerk.

Plaquette op de Grote Kerk in Emden. Tekst rond het zegel: "Godts kerck vervolgt verdreven heft Godt hyr trost gegeven."

Blijkbaar hechtte de kerk eraan dat dit anti-hiërarchische element geen sluitstuk van de kerkorde zou worden maar de grondtoon zou zetten, waardoor het als artikel 1 werd opgenomen. Een beetje verdacht is het dat het in meerdere kerkordes helemaal naar achteren is geschoven. Voor kerken die gereformeerd willen zijn betekent dit artikel – waar het dan ook maar in de kerkorde staat – een voortdurend zoeken naar de juiste balans tussen plaatselijke zelfstandigheid en gemeenschappelijke gebondenheid.

Het gaat echter ook over heerschappij voeren binnen een kerkenraad met als boodschap dat de predikant niet de baas is, en de ouderlingen niet hoger staan dan de diakenen. Dit beginsel dat niemand het over een ander te zeggen heeft, is ook wel de zwakke kant van het gereformeerde kerkmodel. Het wordt vaak zo opgevat dat iedereen over alles moet meepraten waardoor er veel gesproken en weinig besloten wordt. Het recht dat ieder wat mag zeggen, wordt in heel wat vergaderingen als plicht gezien. Praatkracht en daadkracht kunnen

in het beginsel van Emden gemakkelijk uit balans raken. Maar ook de balans tussen plaatselijk en landelijk kan weg zijn. Emden doet een appel op afgevaardigden naar meerdere vergaderingen om niet hun eigen standpunt te verdedigen, niet classis of synode te gebruiken om naar buiten toe op legitiem kerkrechtelijke wijze in andere gemeenten de dienst uit te maken. Net zomin als dit kerkmodel bedoeld is mijn eigen weg te gaan als ik m'n zin niet krijg.

Zelfs als de herbezinning vanuit Emden 1571 niet tot kerkelijke hereniging of herverkaveling van ker-

ken leidt, kan het wel leiden tot een beter besef dat elke ambtsdrager en elke kerkelijke vergadering zich met bovengenoemd artikel verplicht heeft niet te heersen over een ander maar zich geroepen weet tot het dienen ook van hen die sommige dingen anders doen.

Prof. dr. Herman J. Selderhuis is hoogleraar kerkgeschiedenis en kerkrecht aan de Theologische Universiteit Apeldoorn

Advertentie

**Juridisch advies en
administratieve en
praktische hulp bij:**

- nalatenschappen
- testamenten
- erfbelasting
- executele en
conflictbemiddeling

HUIB RUIJGROK
ERFRECHT & NALATENSCHAPPEN

Burg. Houtkoperweg 7 4033 BJ Lienden
T 0344 745 104 M 06 19452290
info@huibruijgrok.nl www.huibruijgrok.nl

